

До 125-річчя від дня народження Леся Курбаса

Творчий спадок Леся Курбаса у XXI столітті : бібліогр. покажч. : (до 125-річчя від дня народж.) / М-во культури України, Харк. держ. акад. культури, Б-ка ; [уклад. : С. В. Євсєнко, С. І. Гордєєв, О. М. Левченко ; наук. ред. О. І. Чепалов]. — Х. : ХДАК, 2012. — 220 с.

Значення постаті легендарного режисера-новатора, унікального режисера-педагога, видатного діяча не лише українського, а й світового театрального мистецтва Леся (Олександра Степановича) Курбаса важко переоцінити. Маючи європейську

вищу освіту, продовжуючи власними здобутками традиції української акторської школи, Леся Курбас став революціонером та оновлювачем сценічного мистецтва, борцем проти "народницько-етнографічного" побутового театру, реформатором театральної естетики свого часу. Нова доба буремних 20-х років вимагала нового мистецтва, нової драматургії, режисури, нового актора. Леся Курбас створив низку молодіжних експериментальних студій, так званих майстерень, філій мистецького об'єднання "Березіль", у яких мав до 200 учнів.

Творча спадщина відомого режисера порівняно добре збереглася, можливо, саме тому, що органи держбезпеки, які заарештували митця і знищили його, у своїх спецархівах зберігали усі нотатки, щоденники, лекції, листи, протоколи засідань режисерського штабу мистецького об'єднання "Березіль" та багато інших документів, що стосувалися "ворога народу". Творчий і теоретичний доробок Леся Курбаса неодноразово був предметом наукових досліджень багатьох українських та зарубіжних вчених, на цих безцінних матеріалах захищено ряд кандидатських та докторських дисертацій, видано фундаментальні монографії, збірники статей, матеріалів конференцій тощо.

Співробітники бібліотеки і кафедри режисури Харківської державної академії культури гідно відзначили 125-річчя від дня народження видатного діяча української культури, театрального режисера Леся Курбаса. Ними підготовлений і виданий бібліографічний покажчик, де відображено публікації творів Л. Курбаса і літературу про нього за період з 1988 до 2012 р. Укладачі відзначають, що в процесі підготовки покажчика використано фонди різних бібліотек Харкова: Харківської державної академії культури, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, Харківської міської спеціалізованої музично-театральної бібліотеки імені К. С. Станіславського, бібліотеки Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, Харківського гуманітарного університету "Народна українська академія". Матеріали для покажчика надали також бібліотека Національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого, Національний центр театрального мистецтва імені Леся Курбаса, Музей-садиба Леся Курбаса (с. Старий Скалат, Тернопільська обл.), дослідники його творчості з діаспори В. Ткач (США) та І. Макарик (Канада), театрознавці з Києва, Одеси, Львова. В окремому розділі наведено описи архівних документів, що стосуються життя та діяльності відомого режисера, із трьох харківських музеїв і приватної колекції С. Гордєєва. Загальна кількість бібліографічних описів — 1283.

Все це дає підставу сподіватися, що виявлення документів для відображення у бібліографічному покажчику здійснено з найбільшою повнотою. Однак з огляду вимог до науково-допоміжних покажчиків хотілося б бачити окремо поданий перелік джерел виявлення літератури, у тому числі із зазначенням, які періодичні та продовжувані видання та за які роки переглянуто при підготовці покажчика, а також опрацьованих інтернет-ресурсів та методик ознйомлення із ними.

Початкова дата бібліографічного обліку в пропонованому виданні обумовлена тим, що публікації за період 1906—1987 рр. повно відображено в таких виданнях: "Леся Курбас у театральній діяльності, в оцінках сучасників : документи" (Балтимор—Торонто : Смолоскип, 1989) і "Леся Курбас : указатель литературы за 1957—1987 гг. / сост. О. Попов" (Харків : Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, 1988).

Увесь наявний матеріал згруповано у три нерівні за обсягом розділи. Перші два розділи традиційні для бібліографічних покажчиків: у першому відображено твори митця (як окремі публікації творів Л. Курбаса з різних видань, так і збірники, де подано великий масив його теоретичної спадщини), у другому — літературу про митця. На наш погляд, назва першого розділу — "Творча спадщина Леся Курбаса" — надто загальна, не конкретна. Краще було б сказати "публікації творів Л. Курбаса" і розташувати їх не за алфавітом назв збірників чи окремих публікацій творів, а в хронології їхнього випуску.

Найбільший у покажчику розділ — "Публікації про життя і творчість Леся Курбаса". Укладачі прагнули згрупувати матеріали цього розділу у підрозділи переважно відповідно до їхнього змісту, що, безумовно, є корисним для майбутніх користувачів. Виділено 16 підрозділів, зокрема такі: 1. Загальні праці. Біографічні матеріали; 2. Роль Леся Курбаса в розвитку театральної справи України; 3. Леся Курбас і театральні системи початку ХХ ст.; 4. Леся Курбас — актор; 5. Леся Курбас — театральний режисер і педагог; 6. Погляди Леся Курбаса на драматургію; 7. Леся Курбас і художники театру; 8. Леся Курбас і кіно; 9. Леся Курбас і музика; 10. Леся Курбас і літературне середовище його часу; 11. Учні та послідовники Леся Курбаса; 12. Дисертаційні дослідження, пов'язані з творчою діяльністю Леся Курбаса; 13. Вшанування пам'яті Леся Курбаса; 14. Леся Курбас у художній літературі; 15. Кінофільми, теле- та радіопередачі про Леся Курбаса; 16. Леся Курбас і сучасний театральний процес. У двох з цих підрозділів (першому і п'ятому) виділяються ще змістові рубрики. Таке бібліографічне групування значно спрощує пошук інформації з певної теми.

Алфавітне розташування бібліографічних записів у середині найдрібнішої рубрики в цьому розділі цілком відповідає його призначенню, оскільки дає змогу подавати поруч публікації кожного автора, який розглядав ту чи іншу тему. Описи документів, надрукованих некириличним шрифтом (англійською та польською мовами), подано наприкінці підрозділів.

Зрозуміло, що поділити наявні публікації за їхнім змістом не завжди вдається з абсолютною точністю, бо в деяких з них розглядаються одночасно декілька питань або зміст тієї чи іншої статті є корисним для висвітлення декількох тем. Тому укладачі покажчика застосували систему посилок: наприкінці того чи іншого підрозділу чи рубрики вказано номери бібліографічних записів тих документів з інших розділів чи підрозділів, які потрібні для висвітлення теми цього розділу. Вітаючи цей прийом бібліографування, ви-

словимо зауваження, що, на жаль, він використаний не достатньо. Це можна побачити, якщо переглядати весь зміст покажчика, але ж автори-укладачі мали б допомогти читачу. Наприклад, у підрозділі 1.2 потрібні посилання на №№ 22, 172; у підрозділі 2 — на №№ 184, 185, 209; у підрозділі 3 — на №№ 194, 210, 411, 451, 452, 453, 454. Аналогічно можна розглянути й інші підрозділи.

Звернемо увагу також на підрозділ 12 "Дисертаційні дослідження, пов'язані з творчою діяльністю Леся Курбаса", що виділений за іншою ознакою, ніж ті, що подані поруч, а саме не за змістовою, а за типологічною. Тому на всі записи з цього підрозділу треба було б дати посилання в інших підрозділах відповідно до змісту розглянутих у дисертаціях питань. Чомусь такий підхід застосований не до всіх дисертацій.

Особливу зацікавленість викликає третій розділ: "Архівні матеріали про Леся Курбаса". Архівні документи згруповано відповідно до місця збереження, а у межах підрозділів розташовано за хронологією їх датування. До бібліографічних описів багатьох документів додається коротка анотація, що характеризує їхній зміст.

Відображення архівних документів значно збагачує зміст бібліографічного покажчика. Але ці документи, на жаль, методично не поєднуються з попередніми розділами, тобто посилання на них у попередніх розділах відсутні. Крім того, хотілося б бачити пояснення, чи використовувалися описані архівні документи в публікаціях; якщо так, то в яких саме. Такі пояснення допомогли б читачам, які не мають безпосереднього доступу до описаних архівних документів, все ж таки використати їхній зміст, поданий у публікаціях. Варто було б також запобігти необов'язковим зверненням до архівних документів, уже відомих дослідникам.

Добре пророблений укладачами іменний покажчик, у якому відображені як прізвища авторів (зі всіх розділів), так

і персоналій, тобто осіб, чий прізвища згадуються в документах. Номери записів, що стосуються персоналій, подано в круглих дужках. Однак виникає таке запитання: чи варто в іменному покажчику зазначати прізвища членів редколегій тих збірників, де друкувалися твори про Л. Курбаса? Як правило, не всі вони є дослідниками творчості Л. Курбаса. Кількість згадувань їхніх прізвищ залежить від того, скільки разів описано статті зі збірників, де ці особи були членами редколегії, навіть не від кількості збірників. Можливо, треба було ввести додаткові позначки їхньої ролі наприклад: (уклад.), (редкол.).

Як позитивну рису бібліографічного покажчика відзначимо наявність у багатьох бібліографічних записях анотацій, що конкретизують зміст того чи іншого документа. Шкодуємо, що такі анотації подано не до всіх документів.

На нашу думку, бібліографічний покажчик буде корисним для науковців, яких цікавить подальше вивчення творчої, сценічної та теоретичної спадщини Леся Курбаса, викладачів та студентів мистецьких навчальних закладів, майбутніх акторів та режисерів, театрознавців, театральних критиків, театральних педагогів. Творча спадщина Леся Курбаса ще має достатньо загадок, особливо у галузі сценічної педагогіки та режисерської й акторської діяльності, які ще чекають вивчення і практичного освоєння у театральному мистецтві.

Галина Швецова-Водка,

*професор кафедри бібліотекознавства і бібліографії
Рівненського державного гуманітарного університету,
доктор історичних наук*

Володимир Богатирьов,

*завідувач кафедри театральної режисури
Рівненського державного гуманітарного університету,
доцент, кандидат педагогічних наук*